

BEKÖSZÖNTŐ

Furcsa látványban lehetett része annak a figyelmes szellemlátónak, aki az 1960-as évek közepétől mondjuk 1989-ig tartó időszakban a hegyeshalmi határállomáson át igyekezett Magyarországra. Bolyongó árnyak fura csoportjára lehetett figyelmes, akik az átkelőhely körül ügyelegetve vártak bebocsátásra. *Filozófusnak* nevezték ezt az áldott fajtát s a kószáló csoport e fajtán belül azokból állt, akik az *élet és a személyes létezés* (más néven egzisztencia) kérdéseivel viaskodtak egész életük során. Sokféle szerzet akadt közöttük; némelyekről az a hír járta, hogy vehemens istentagadók, mások viszont valamely felekezethez tartozónak vallották s a katolicizmus, protestantizmus, pravoszlávia vagy épp a zsidó vallás hívének tartották magukat. Egyesekről úgy tudták, hogy az úgynevezett „társadalmi haladás” elkötelezettjei, mások nevét viszont úgy emlegették, mint sötét és alantas politikai erők, mozgalmak, ideológiák kiszolgálóit. Voltak közöttük olyanok, kiket hazájuk megbecsülése övezett, de olyanok is akadtak, kiket elűztek, kitagadtak szülőföldjükről. Páran a várost, a nagyvárost tekintették otthonuknak s benne érezték igazán jól magukat, mások viszont szívesebben maradtak vidéken, s a táj, az erdők és hegyek mélységeibe temetkezve éltek.

Mit keresett e különös csoport Magyarország határain? A válasz egyszerű: *bebocsátásra várt mind*, ki rövidebb, ki hosszabb ideje. Korábban hallottak ugyan valamit holmi *vasfüggöny*-ről, ami állítólag a határ mentén húzódik, de csak ideérkezésük után döbbenhettek rá arra, hogy ez a *függöny valóban létezik*, még ha nem is látszik mindenhol. S most jtt állnak, itt topognak, tétlenül és tétován. Hogyan? Hát *odabenn* nem hallottak arról, hogy a világnak azon a részén, melyet Európának neveznek, a gondolatok s az eszmék szabadon közlekedhetnek? Nekik az égvilágon semmi rossz szándékuk, hátsó gondolatuk nincs, ők avégett élnek, hogy gondolkodjanak s avégett gondolkodnak, hogy éljenek, s ebbéli tapasztalataikat szeretnék megosztani velünk.

De hát miféle hatalom gördíthet akadályokat belépésük elé? Úgy hívják, hogy – még ki mondani is hosszú – *hivatalos kultúrpolitika*. Ettől függ minden, ő dönt mindenben. Három magasságos kapu tornyosul az átkelőhely sorompója mögött (alatt, fölött), a Tiltás, a Tűrés és a Támogatás kapuja, s jaj annak, aki ezek valamelyikén fennakad. Tüstént fordulhat is vissza szegyzenszemre, ország-világ csúfjára.

Furcsa dolgokat művel ez a hivatal. Néha küldötteket meneszt valamelyik kinnrekedt-hez, hogy megtudakolják tőle, mit is mondana, *ha* beengednék. Ha az út sikeres, a küldött *odabenn* megírhatja, hogy az a másik *odakinn* miről is beszél tulajdonképpen. (Ezt hívják X-ről szóló *monográfianak*.) Más esetben nagy kegyesen intenek valamelyik kinn várakozóhoz: tessék a pulthoz fáradni, vámvizsgálat következik! No, de ebben sincs sok köszönet; úgy kipa-koltatják vele szellemi poggyászát, hogy megemlegeti! Mindenbe belekukkantanak, mindenbe beleütik az orrukot. S néha valóságos csoda történik; megengedően bólintanak: ez meg ez a portéka bejöhét! No nem az egész, csak ez és ez a része! (Ezt hívják X-től való *válogatásnak*.) Szegény kárvallott választthat; vagy beengedi egyik lábát – mint a farkas a kismalac házába –, vagy mehet mindenestül visszafelé. Általában az előbbit választja, s vígan int búcsút a többi kinnrekedtnek. De ennek is megvan az ára; ezért látunk az országban csupa csonkolt lábú, kiczipkézett fülű, bicegő lényt, akikről legalábbis sejtjük, hogy valaha mindenük megvolt, de jobbik (vagy rosszabbik? ki tudja...) felük *odakinn* maradt. S kezdetét veheti a rekonstruálás fáradtságos művelete.

Ez volt a helyzet egészen 1989-ig, mikor is alapvető változás játszódott le a színen s a színpalak mögött. *Vasfüggöny* (f)el, vaskapuk el, tessék befáradni! S most érkezünk el oda, hogy – komolyra fordítva a szót – röviden felvázoljuk azt a célt, melyet a József Attila Tudományegyetem Társadalomtudományi Köre tűzött ki maga elé.

Szándékunk az, hogy az ÉSZ – ÉLET – EGZISZTENCIA sorozat kötetekben lehetőseink szerinti teljes körű adjunk arról a filozófiai vonulatról, melyet a filozófiatörténet-írás szokásosan élet- és egzisztenciálfilozófiák címszó alatt tárgyal. A sorozat megindításakor egyrészt az a szándék vezérelt bennünket, hogy színvonalas fordítások révén, tematikus kötetek összeállításával némiképp csökkentjük azokat a tartozásokat, melyek a filozófiák magyar nyelven való megjelentetésének szempontjából mindmáig fennállnak, másrészt pedig az, hogy a filozófiatörténeti vonulat egy olyan gondolatanyag szinte kimeríthetetlen tárházát képezi, amely számos vonatkozásban támpontot nyújt ahhoz, hogy korunk egyéne – önmagára lelve – meg tudjon birkózni azzal a roppant feladattal, amit világunkban a felelősségteljes személyes létezés jelent. A kiadvány címe azt sugallja, hogy a sorozat – szellemét tekintve – kapcsolatban maradna az európai racionalista hagyománnyal, felvállalná azt, de úgy, ahogy ez korunkban az élet, illetve a személyes létezés felől értelmezhető.

Az I. kötet az „Egyetem, nevelés, értelmiségi lét” címet viseli, melynek kérdéskörére rögtön visszatérünk. A második kötet a ráció, a filozófiai észfogalom problematikájával foglalkozik. Ennek keretében az alábbi szerzőktől közlünk szövegeket: Maine de Biran, Kierkegaard, Shopenhauer, Bergson, Simmel, Rickert, Heidegger, Jaspers, Bergyajev, Sesztov, Ortega, Marcel, Camus. Önálló kötet megjelentetését tervezzük még a metafizika, a vallásfilozófia, a filozófiai antropológia, a társadalom- és történetfilozófia, a társaskapcsolatok, a pszichiátria, a politikai filozófia, az esztétika, az etika és a nyelvfilozófia témaköréből.

Térjünk vissza most röviden az első kötetre. Választásunk azért esett épp erre a területre, mert az oktatás s a nevelés kérdése rögvést a személyes létezés sűrűjébe, az élet mirevalóságának misztériumába vezet bennünket, vagyis arra a területre, melyben minden egyes ember személyesen, egzisztenciálisan érdekelt, érintett és megszólított, akár tudatában van ennek, akár nem. A kötet szerzői – olykor homlokegyenest ellentétes alapállásból kiindulva – kivétel nélkül egy és ugyanazon végpont felé közelítenek, ahhoz nevezetesen, hogy az egyetemi oktatás, a nevelés s az értelmiségi létmód végső értelme nem egy kifogástalanul működő technikai apparátus vagy egy ezt célracionális módon működtető intézményrendszer megteremtésében rejlik, hanem ezek mögött és ezeken túlmenően magában az egyes, konkrét, hús-vér emberben gyökerezik, mégpedig abban a formában, ahogy ez az ember a maga véges, korlátozott, esendő mivoltában megjelenik. A témának különös jelentőséget ad a magyar felsőoktatás jelenlegi súlyos helyzete s az ebből következő kiütkezés. Meggyőződésünk, hogy a kötetben foglalt írások számos tekintetben ösztönző gondolatokat adhatnak a rekonstrukció gyötrelmes műveletében, főként azokon a pontokon, melyek nem – vagy nem elsősorban – anyagi kihatásúak, hanem a szellemet, az éthoszt érintik.

A kötetekbe terjedelmi okok miatt nem kerülnek elemző írások, tanulmányok. Kivételt az első kötetben Heidegger előadásával kapcsolatban teszünk, mivel itt egy olyan beszédről van szó, melynek pontos és korrekt megértéséhez feltétlenül szükség van egy rövid bevezetésre. Szintén Heideggerrel kapcsolatban jegyezzük meg, hogy – szándékunk szerint – valamennyi írását, melyek közlését kötetekben megjelentetni tervezzük, bilingvis formában közöljük.

A kötet megjelentetésével kapcsolatos kiadások legnagyobb részét az MTA Soros Alapítvány fedezte, de bizonyos mértékben az OTKA-pályázat által nyújtott anyagi lehetőségeket is fel tudtuk használni; a támogatásért mindkét intézménynek köszönetünket fejezzük ki. Ugyancsintén köszönetet mondunk Tar Ibojának, aki a tanulmányokban előforduló latin kifejezéseket fordította le, valamint Laczkó Sándornak a kötet megjelentetésében végzett közreműködéséért.

Szeged, 1990. január

Csejtei Dezső
a JATE Társadalomtudományi Körének
elnöke